

Diagnoza potencjału animacyjnego dzielnicy Wrzeszcz Górny

Celem niniejszej diagnozy jest rekonstrukcja uwarunkowań realizacji animacji społecznej we Wrzeszczu Górnym, a także identyfikacja kluczowych dla tego działania przestrzeni w dzielnicy oraz obszarów interwencji.

Diagnozę przeprowadzono przy pomocy narzędzi ilościowo-jakościowych, które dostosowane zostały na potrzebę realizacji diagnozy animacyjnej. Metody i narzędzia badawcze zostały zatem zmodyfikowane w sposób zwiększający przystępność, z zachowaniem realizacji celu diagnozy.

W pierwszej kolejności zrealizowano ankietę, którą skierowano do mieszkańców dzielnicy. Celem ankiety było uzyskanie informacji na temat sposobów spędzania przez mieszkańców czasu wolnego we Wrzeszczu wraz z odniesieniem do geografii miejsca.

Z uwagi na konieczność uzyskania odpowiedzi od osób z różnych grup społecznych, w tym seniorów oraz osób z grup narażonych na wykluczenie społeczne, ankietę realizowaną była dwoma kanałami. Po pierwsze była to ankietę internetowa, która trafiła do uczestników i odbiorców mediów społecznościowych. Druga forma ankiety, papierowa dystrybuowana podczas imprezy świątecznej dla mieszkańców, a także wśród mieszkańców wybranych bloków mieszkalnych w Górnym Wrzeszczu. Jej zadaniem było dotarcie do osób, które nie są odbiorcami mediów społecznościowych lub mogą być z dostępu do nich wykluczone.

Drugim elementem diagnozy były wywiady indywidualne z lokalnymi liderami i liderkami działającymi we Wrzeszczu. W tym etapie udział wzięło 10 osób aktywnie działających w różnych sferach działalności kulturalnej i społecznej. Celem była rekonstrukcja obrazu aktywności lokalnej we Wrzeszczu, a także uzyskanie praktycznych informacji na temat działalności w Górnym Wrzeszczu.

Co istotne podczas realizacji diagnozy nie rozgraniczono pomiędzy Wrzeszczem Górnym i Dolnym, podobnie jak w codziennym życiu rozgraniczenia takiego nie robią mieszkańcy. Dla zdecydowanej większości badanych te dwie części Wrzeszcza dopełniają

się, pełniąc różne funkcje. Wydzielenie informacji dotyczących Górnego Wrzeszcza nastąpiło dopiero na etapie analizy.

Wrzeszcz Górny - charakterystyka dzielnicy

Wrzeszcz Górny, czyli południowo-zachodnia część Wrzeszcza, od północy graniczy ze Strzyżą, Zaspą-Młyniec, Wrzeszczem Dolnym, od wschodu: z Wrzeszczem Dolnym i Aniołkami, od południa z Suchaniniem i Pieckami-Migowo, a od zachodu z Brętowem i VII Dworem. Według danych z 2020 r., liczy 21 568 mieszkańców, co sprawia, że jest jedną z większych dzielnic Gdańska.

Jest to jedna z centralnych, bardziej atrakcyjnych części miasta, w której znajdują się zarówno przestrzenie mieszkalne, jak i usługowe, edukacyjne, przestrzenie czasu wolnego, budynki użyteczności publicznej, przemysł, biznes, a także duże obiekty handlowe. Dzielnica jest dobrze skomunikowana, przechodzą przez nią ważniejsze trasy i węzły komunikacyjne. Najprościej mówiąc, mieszkanie w Górnym Wrzeszczu zapewnia dostęp do infrastruktury i usług niezbędnych w codziennym życiu. Mimo to, jak będzie pokazane dalej, Wrzeszcz Górny nie jest dzielnicą przyciągająca nowych mieszkańców osiedlających się tutaj na stałe.

Dla diagnozy animacyjnej podstawą planowania działań jest znajomość charakterystyki socjoekonomicznej terenu oddziaływań.

W tkance społecznej Wrzeszcz jest zróżnicowany, przede wszystkim pod kątem statusu społeczno-ekonomicznego. Żyją mieszkańcy z klasy średniej, a także wynajmujący mieszkania studenci oraz młodzi pracownicy, jednak w dalszym ciągu mieszkają też starzy mieszkańcy, w tym osoby o niskim statusie ekonomicznym.

Z przeprowadzonej analizy, a także dostępnych danych, takich jak dane Miasta Gdańsk, wynika, że liczba mieszkańców Wrzeszcza Górnego nieznacznie, ale systematycznie, spada w porównaniu z latami poprzednimi. Dla porównania w 2010 roku Wrzeszcz Górny zamieszkiwało 25415 osób, w 2015 - 23596, a w 2019 - 22014¹. Jak podaje Miasto Gdańsk, we Wrzeszczu Górnym jest ujemny przyrost naturalny, więcej mieszkańców zmarło niż się urodziło. Przyrost naturalny wyniósł w 2020 roku - 137, tylko cztery inne dzielnice miały niższy wynik. Więcej również osób wyprowadziło się z Wrzeszcza Górnego, niż się do niego wprowadziło (saldo migracji wewnętrznych wyniosło - 34)². Dane te zbliżone są do sytuacji we Wrzeszczu Dolnym, sytuacja we

¹ <https://www.gdansk.pl/wrzeszcz-gorny/ludnosc-i-ilosc-mieszkancow,a,170211>

² <https://www.gdansk.pl/wrzeszcz-gorny/ludnosc-i-ilosc-mieszkancow,a,170211>

Wrzeszczu Górnym jest w niewielkim stopniu bardziej korzystna. Wrzeszcz Górny zamieszkują w większości osoby w wieku produkcyjnym, widoczna jest jednak duża liczba osób powyżej 64 roku życia, w większości kobiety.

Uwagę zwraca duża liczba osób zamieszkujących we Wrzeszczu Górnym czasowo, co widoczne jest w liczbie zameldowań. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że są to osoby wynajmujące mieszkania, studenci i młode osoby pracujące. W tym miejscu wspomnieć należy zjawiska takie, jak utworzenie osiedla Garnizon, które ściągnęło do Wrzeszcza Górnego młodsze osoby z klasy średniej, nie jest to jednak zjawisko masowe, nie ma ono znaczącego wpływu na strukturę ludności Górnego Wrzeszcza. Dodatkowo do grupy mieszkańców Garnizonu wliczyć należy osoby wynajmujące, a więc nie wiążące się z dzielnicą na stałe. Niewątpliwie jednak ta inwestycja, podobnie jak wcześniej rewitalizacja Dolnego Wrzeszcza przyciągnęła do młode osoby z całego miasta, korzystające z oferty gastronomicznej i lokali, zainteresowanych miejskim stylem życia.

Jak wspomniałam, istotnym czynnikiem opisu struktury społecznej Wrzeszcza Górnego będzie status społeczno-ekonomiczny.

Wśród mieszkańców wyróżnić można grupę o niskim statusie społeczno-ekonomicznym oraz kapitale społecznym. Na podstawie danych Gdańskiego Urzędu Pracy widać, że liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych pod koniec 2020 r. była jedną z najwyższych w Gdańsku i mieściła się w przedziale 326-506 osób³. Wśród nich jest stosunkowo wysoka liczba młodych osób bezrobotnych oraz jedna z najwyższych w Gdańsku liczba osób bezrobotnych powyżej 60 roku życia. Dominują osoby z wykształceniem średnim-ogólnokształcącym. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych z Górnego Wrzeszcza zdecydowana większość nie ma prawa do zasiłku, co sugeruje, że są to osoby długotrwale bezrobotne.

Zróznicowanie społeczne przekłada się na określone potrzeby w kontekście oddziaływań oraz kompetencje do uczestniczenia w działaniach animacyjnych i społecznych. Nowi mieszkańcy Wrzeszcza niewątpliwie mają duży potencjał animacyjny. Niejednokrotnie interesują się historią dzielnicy, w której się osiedlili, chcą też korzystać z miejskiego życia. Aktywnie korzystają z możliwości, jakie daje funkcja Wrzeszcza jako drugiego centrum miasta. Warto też zaznaczyć, że w grupie dotychczasowych

3

https://gdansk.praca.gov.pl/bezrobocie-w-gdansk.-podzial-na-dzielnice/?p_p_id=56_INSTANCE_2rRwgYQoNqNv&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1

mieszkańców są jednak również osoby o wysokim statusie społecznym, często posiadające silną identyfikację z miejscem zamieszkania (wśród liderów i liderek, z którymi realizowane były wywiady 3 osoby pochodzą z tej właśnie grupy). Trudno jednak stwierdzić, na ile grupy te są ze sobą zintegrowane, wymaga to bowiem pogłębionego i wieloletniego procesu integracji i reintegracji społecznej. Wyraźnie pokazują to doświadczenia gdańskiego MOPR, który w ramach projektu “Gotowość-Praca-Samodzielność” realizuje oddziaływania animacyjne. Animatorzy MOPR działają m.in. na terenie Wrzeszcza Dolnego i Wrzeszcza Górnego, pracując ze społecznościami lokalnymi i realizując streetworking.

Wrzeszcz, jako dzielnica położona w centrum dużego miasta, boryka się z wyzwaniami społecznymi, transportowymi, a także ekologicznymi. Jak pokazuje raport Miasta Gdańska i OPEC, który pokazuje, że 72% mieszkańców Górnego Wrzeszcza jest niezadowolonych ze stanu powietrza, a jako główne przyczyny takiego stanu rzeczy podają funkcjonowanie budynków opalanych przestarzałymi metodami (np. piece węglowe) oraz palenie odpadami. Również 72% mieszkańców Górnego Wrzeszcza opowiedziało się za przyłączeniem do sieci ciepłowniczej a 30% wyraziło gotowość uwzględnienia czynników ekologicznych przy wyborze ogrzewania⁴.

Do tych problemów dodać należy kwestie planowania przestrzennego. Centralnie położone grunty w miastach są obiektem presji inwestycyjnej, co przekłada się na marginalizację społecznych aspektów planowania. Trudno zatem we Wrzeszczu znaleźć miejsca skupiające społeczność lokalną, jak będzie pokazane dalej, funkcję tę przejęły podwórka. To przekładać się będzie na niewielkie zintegrowanie dzielnicy i tendencje do tworzenia zamkniętych społeczności w niewielkich skupiskach, co potwierdzają obserwacje lokalnych liderów i liderek, z którymi prowadzone były wywiady.

Spójrzmy zatem, gdzie dokładnie we Wrzeszczu Górnym skupia się działalność oraz aktywność mieszkańców.

Wrzeszcz Górny jako przestrzeń działań animacyjnych i społecznych

Wrzeszcz jako całość przestrzeni i miejsce na mapie Gdańska jest rozpoznawalny przez mieszkańców. Traktowany jest jako całość, bez uwzględnienia administracyjnego podziału na Wrzeszcz Górny i Dolny. W taki też sposób z dzielnicy korzystają

4

<https://www.gdansk.pl/wrzeszcz-gorny/co-mysla-mieszkancy-o-jakosci-powietrza-w-gdansk-u-raport-gp-ec-i-miasta-gdanska,a,72135>

mieszkańcy. Żadna z badanych przeze mnie osób nie robiła rozgraniczenia pomiędzy dwoma Wrzeszczami - podział nie istnieje zarówno w świadomości mieszkańców, ani animatorów. Ma on znaczenie jedynie historyczne oraz administracyjne. Podczas gdy dla innych dzielnic Gdańska podobne podziały mają znaczenie tożsamościowe ("stary" i "nowy" Nowy Port, stare Brzeźno i Łoży), Wrzeszcz obecnie wydaje się spójny, a mieszkańcy, zwłaszcza nowi, płynnie poruszają się pomiędzy jego częściami.

Z badań wyraźnie wyłania się podział Wrzeszcza na części o różnym charakterze:

- ❖ Górny Wrzeszcz - charakter usługowo-transportowy, związany z pracą i załatwianiem bieżących potrzeb; dostęp do kultury; aktywność sportowa i rekreacyjna w postaci zajęć zorganizowanych
- ❖ Dolny Wrzeszcz - charakter usługowy, związany ze spotkaniami towarzyskimi wypoczynkiem, niewielkimi terenami zielonymi.

Oprócz podziału na Wrzeszcz Górny i Dolny, który znaczący jest przebiegiem linii kolejowej, wyróżnić można jeszcze kilka innych granic granicę. Wyznaczają je wielkie korytarze transportowe, takie jak Aleja Grunwaldzka, która dzieli na dwie wyraźne części Górny Wrzeszcz. Przecięcie Aleją Grunwaldzką sprawia, że zaobserwować można odpływ mieszkańców w głąb obu części dzielnicy. Życie lokalne toczy się raczej w bocznych ulicach i kwartałach oraz na podwórkach, niż przy samej Grunwaldzkiej, która pozostaje ruchliwym traktem. Trudno póki co ocenić wpływ planowanej budowy trasy Gdańsk Południe-Wrzeszcz (Nowopolitechniczna).

Jak czytamy w raporcie "Wrzeszcz Górny Planistyczno-urbanistyczne opracowanie mikrostrategii przestrzenno-społecznej" w ramach projektu "Quo Vadis Gdańsku?": "dziś Wrzeszcz kojarzy się w pierwszej kolejności z ogromnymi centrami handlowymi: Galeria Bałtycka, Manhattan, kolejnymi po Olimpie wieżowcami Quattro Towers, Neptun. Przekształceniami ulic w anty miejskie korytarze transportowe tak jak Aleja Żołnierzy Wyklętych czy aleja Grunwaldzka, gdzie zlokalizowane usługi zredukowane są coraz bardziej tzw. sektora FIRE (finanse, insurance, real estate). Z postrzegania dzielnicy zupełnie wyparte są parki, skwery ulice miejskie. Nie toczy się tu życie uliczne, nie ma śródmiejskiego gwaru, kawiarenek, ławek. Wrzeszcz to przystanek na drodze po zakupy, nie funkcjonuje na trójmiejskiej mapie atrakcji turystycznych"⁵.

⁵ Wrzeszcz Górny Planistyczno-urbanistyczne opracowanie mikrostrategii przestrzenno-społecznej. Quo Vadis, Gdańsku? Mieszkańcy planują swoje miasto. Planistyczno-urbanistyczne opracowanie strategii przestrzenno-społecznej dla dzielnic Gdańska Orunia, Osowa, Wrzeszcz Górny oraz Ujeścisko - Łostowice, Gdańska Fundacja Innowacji Społecznej, Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej oraz Sopotnia Szkoła Wyższa, s. 30.

Faktycznie, Wrzeszcz, pomimo swojego centralnego położenia i rozpoznawalności, nie przyciąga osób zainteresowanych spędzaniem czasu w mieście. Funkcję tę przejął Wrzeszcz Dolny, oddalony od korytarzy transportowych, rozwijając ideę miejskiego życia osadzonego w lokalności. We Wrzeszczu Górnym życie społeczne koncentruje się punktowo wokół usług, stąd też duże znaczenie centrów handlowych jako miejsc organizacji miejskiego życia.

Górny Wrzeszcz ma charakter dzielnicy, w której bywa się w jakimś celu: przeważnie powodem jest praca lub aktywność po pracy, na przykład na siłowni, wizyty w centrum handlowym, aktywność w organizacji/klubie seniora, rozwój zainteresowań. Ta część dzielnicy nie ma raczej charakteru wypoczynkowego, niewątpliwie ma jednak potencjał aktywizacyjny. Przestrzenie te mają charakter wysp. Do każdej z wysp prowadzi szlak komunikacyjny.

Usługowy charakter Górnego Wrzeszcza sprawia, że trudno na jego terenie wyróżnić typowe punkty animacji nieformalnej. Są to raczej punkty, w których stykają się szlaki komunikacyjne mieszkańców oraz gości dzielnicy, a także miejsca oddziaływań lokalnych wspólnot sąsiedzkich. Taki charakter mają na przykład: Park De Gaulle'a, Podleśna Polana, Skwerek przy Cristalu, Boh. Getta Warszawskiego, Sobótkowa Polana, Park Zielony, Siłownia przy Focha, Park Steffensów. Są to przestrzenie sprzyjające spotykaniu się, wydzielone z ciągów komunikacyjnych, zielone, w których da się przystanąć na chwilę, lub też zaaranżować spotkanie.

Nie wszystkie te miejsca mają ukształtowany potencjał animacyjny. Dobrym przykładem jest tutaj skwer koło Cristalu, który znajduje się na uboczu szlaku komunikacyjnego na dworzec. Nie gromadzi mieszkańców, nie zwraca też ich uwagi. Przyczyn może być kilka, w tym prozaicznych - skwer nie jest osłonięty drzewami, latem trudno więc wypocząć siadając na ławce. Niezagospodarowany skwer nie funkcjonuje w świadomości mieszkańców, stając się równocześnie miejscem kumulacji problemów społecznych.

Istotne znaczenie ma fakt znajdowania się na terenie dzielnicy dwóch centrów handlowych - Galerii Bałtyckiej oraz Centrum Manhattan, skupiających również dużą część punktów usługowych. Są one zatem zarówno przestrzenią spotykania się szlaków komunikacyjnych mieszkańców, jak i formalną i nieformalną przestrzenią animacyjną. Takie znaczenie ma zwłaszcza Manhattan, w którym oprócz punktów usługowych

znajduje się biblioteka oraz Gdańsk Szkoła Artystyczna. Z przeprowadzonej przeze mnie diagnozy wynika, że centra handlowe to miejsca dostępne, gdzie wszystko jest pod ręką, oferujące też przestrzeń do spotkań, spędzania czasu i rozrywkę. To przekłada się natomiast na postrzeganie całej dzielnicy - dostępna oferta centrów handlowych to w postrzeganiu badanych dostępna oferta Górnego Wrzeszcza.

Jak już wspomniałam, przecięcie arteriami komunikacyjnymi sprawia, że mieszkańcy odpływają w głąb dzielnicy. Podobnie jak w każdym mieście o starej i zwartej zabudowie, istotne znaczenie odgrywać będą podwórka.

Wrzeszcz niewątpliwie silny jest społecznościami sąsiedzkimi, które we własnym zakresie realizują oddziaływania animacyjne. Na podstawie dokumentacji Gdańskich Dni Sąsiadów zlokalizować można co najmniej kilka tego rodzaju społeczności: przy ul. Czarnej, przy ul. Topolowej 2 i Batorego 41, 42, 43, 45, 47, ul. Boh. Getta Warszawskiego, Klonowej, przy ul. Czarnej, podwórko na styku ul. Miszewskiego i Waryńskiego, czy też społeczności funkcjonujące przy szkołach, na przykład przy Szkole Podstawowej nr 27. Co jednak istotne, są to najczęściej społeczności zamknięte, integrujące się w gronie mieszkańców, często na zamkniętym terenie prywatnego podwórka. Podobną działalność animacyjną prowadzi LWSM "Wrzeszcz" (Lokatorsko - Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa, obejmująca zasięgiem tereny Górnego i Dolnego Wrzeszcza).

Potencjał animacyjny wspólnot sąsiedzkich opiera się na osobistym zaangażowaniu i trosce o najbliższe otoczenie. Aktywni mieszkańcy mogą stać się potencjalnie odbiorcami również innych oddziaływań, do zdiagnozowania jednak pozostaje pytanie, czy miejsca, w których społeczności funkcjonują, mogą być otwarte na osoby, które wśród nich nie mieszkają.

Dotychczasowe doświadczenia liderów i liderów lokalnych pokazują jednak, że wydarzenia organizowane przez społeczności sąsiedzkie o wyższym kapitale na podwórkach mogą mieć charakter prywatny i nastawione mogą być na zamkniętą grupę odbiorców.

W tym kontekście ciekawym przykładem otwierania się wspólnoty sąsiedzkiej jest działalność Baby z Wrzeszcza. Pokazuje ona potencjał do angażowania lokalnej społeczności poprzez tradycyjne zajęcia, w tym wypadku szycie i dzierganie.

Istotnym czynnikiem, o którym nie można zapominać, jest jednak możliwość tworzenia podziałów w ramach samych społeczności. Podziały pomiędzy nowymi i

dotychczasowymi mieszkańcami widać w stylach życia, odwiedzanych miejscach, a także sposobach korzystania z zasobów dzielnicy, ale też w złożoności relacji społecznych. W jednym z wywiadów pojawił się przypadek niezaproszenia mieszkańców lokali komunalnych nadużywających alkoholu na obchody dni sąsiadów. Pokazuje to, jak złożonych problemów społecznych doświadczają sąsiedzkie społeczności. Do ich rozwiązania potrzebny jest cały system społeczny, oddziaływania animacyjne mogą być jedynie czynnikiem wspomagającym. Nigdy nie będą sposobem rozwiązania sytuacji.

Mieszkańców o niskim statusie społecznym spotkać można na co dzień w podwórkach, co wyraźnie pokazuje doświadczenie streetworkerów z Dolnego Wrzeszcza. Sytuacja ta z dużym prawdopodobieństwem wygląda analogicznie we Wrzeszczu Górnym. Oddziaływania muszą zatem być realizowane właśnie tam, lokalnie z poszanowaniem prawa mieszkańców do decydowania o własnym podwórku. W ich przypadku pierwszoplanową rolę muszą odgrywać oddziaływania streetworkingowe, wspierane przez system opieki społecznej. To ważna lekcja wynikająca między innymi z doświadczeń gdańskiej rewitalizacji (na przykład doświadczenia Stowarzyszenia 180 Stopni w ramach projektu Akcja Rewitalizacja 2018-2019 w Nowym Porcie).

Podwórka będą również miały istotne znaczenie w kontekście pracy z młodzieżą. Proces nawiązywania relacji i budowania zaufania bardzo często rozpoczyna się w oddziaływaniach streetworkingowych. We Wrzeszczu Górnym i Dolnym zdiagnozować można niewielką liczbę bezpośrednich oddziaływań skierowanych do młodzieży, zwłaszcza starszej.

Na uwagę zasługuje tutaj działalność Wrzeszcz Pointz, rozwijającego kulturę uliczną, w tym w oddziaływaniach młodzieżowych. Ich przykład pokazuje, że formuła dostosowana do młodzieży ma duże szanse powodzenia.

Cechą charakterystyczną Wrzeszcza jest zintegrowanie przestrzeni o charakterze prywatnym/komercyjnym oraz przestrzeni publicznych. Funkcje publiczne i usługowe pełnią znajdujące się w dzielnicy centra handlowe, które dawno już wykazały swój potencjał animacyjny. Korzystały z nich wielokrotnie organizacje pozarządowe.

Ciekawą rolę w tym kontekście pełni Garnizon. Jest to przestrzeń sprywatyzowana, która stała się rozpoznawalną przestrzenią pełniącą funkcje publiczne - miejscem do życia, spotkań, pracy i spędzania czasu wolnego, a także miejscem kultury. Jak wynika z badania, mieszkańcy nie rozpoznają inwestycji jako terenu prywatnego,

postrzegając ją jako część dzielnicy oraz udaną inwestycję miejską. Atrakcyjność Garnizonu polega m.in. na atrakcyjnej ofercie, dobrej lokalizacji, a także kameralności, którą zapewnia osłonięcie pierwszą pierzeją budynków od Al Grunwaldzkiej. Widoczne jest również silne powiązanie z dzielnicą. Działające w Garnizonie miejsca kultury, takiej jak Sztuka Wyboru czy Stary Maneż, stały się punktami kulturalnymi w dzielnicy. Garnizon dba o lokalną tożsamość wydając na przykład gazetę o tytule Garnizon. Jest to oczywiście komercyjne ujęcie tożsamości dzielnicy, nie zmienia to jednak faktu, że jest to ujęcie skuteczne i integrujące mieszkańców wokół przestrzeni Garnizonu.

Istotną rolę w animacji dzielnicy pełnią przedsiębiorcy, zwłaszcza prowadzący miejsca spotkań. Na obszarze Górnego Wrzeszcza wymienić należy na przykład lokale znajdujące się w Garnizonie, Kolonię Artystów, Ziemię. Właściciele tych miejsc często angażują się w akcje społeczne i proobywatelskie budując grupy swoich odbiorców wokół określonych wartości. Wystarczy wspomnieć mobilizację wrzeszczańskich miejsc w czasie Strajku Kobiet, a także szereg zbiórek i benefitów, które miały tam miejsce. Podobna sytuacja ma miejsce w Dolnym Wrzeszczu w okolicach ulicy Wajdeloty, gdzie właściciele lokali współpracują ze sobą przy działaniach społecznych oraz angażują się we współpracę z lokalnymi organizacjami społecznymi (przykład Langfuhr, Avocado i House of Seitan). Zaangażowani przedsiębiorcy to jeden z największych potencjałów animacyjnych obu części Wrzeszcza. Przyciągają do swoich miejsc i działalności szerokie grupy osób, które otrzymują zarówno atrakcyjną ofertę, jak i możliwość zaangażowania.

Jednym z największych potencjałów Wrzeszcza jest jego historia i możliwość kreowania interesujących treści bazujących na tradycjach dzielnicy. Najbardziej wyrazistym przykładem jest w tym kontekście działalność Fundacji Palma, w tym sukces frekwencyjny Nocy Wrzeszcza. Fundacji udało się wykreować markę, opierając się na spójnym wizerunku dzielnicy i rzetelnej wiedzy. Palma ściągnęła do Wrzeszcza tłumy zainteresowanych dzielnicą oraz interesującym wydarzeniem osób. Ich przykład po raz kolejny pokazuje, jak ważna jest spójność koncepcji oraz atrakcyjność działań.

Kultura ma we Wrzeszczu szczególne znaczenie. Reprezentują ją instytucje, przedsiębiorcy oraz III sektor. W tym obszarze oferta jest zarówno lokalna, jak i ogólnomiejska i opiera się na różnorodnych działaniach artystycznych i kulturalnych. Klub Żak, Teatr Miniatura, Kolonia Artystów, Fundacja Palma, artyści skupieni wokół klubu Ziemia, Sztuka Wyboru, Stary Maneż, działalność streetartowców, w tym TUSE, to znaczące w skali miasta działania i instytucje. Rozpoznawalna marka dzielnicy

budowana jest między innymi dzięki kulturze. Pokazuje ona również instytucjonalny potencjał Wrzeszcza. Znaczenie kultury dla rozwoju dzielnicy podkreślają wszyscy uczestnicy wywiadów indywidualnych. To również kultura jest czynnikiem przyciągającym do Wrzeszcza osób, które wzięły udział w badaniu ankietowym.

Las w okolicach Jaśkowej Doliny to największy potencjał rekreacyjny całej dzielnicy, jednocześnie jeden z największych terenów tego typu w mieście. Wykorzystywany jest również dla działalności kulturalnej i ta jego funkcja jest czytelna i rozpoznana w całym mieście. Potencjalnie będzie zatem przestrzenią latem przestrzenią działań animacyjnych i rekreacyjnych, spełnia jednak przede wszystkim funkcję miejsca do odbywania spacerów oraz uprawiania sportu, przede wszystkim biegania.

Mieszkańcy, zwłaszcza rodziny z dziećmi korzystają również z niewielkich zielonych terenów, które znajdują się w dzielnicy, takich jak na przykład park De Gaulle'a czy park Uphagena. Z racji niewielkiej objętości pełnią one raczej funkcję zielonych skwerów niż parków. Są zatem wiosną i latem miejsce spotkań oraz przestrzenią dla rodziców z dziećmi.

Bardzo silnym punktem oddziaływań animacyjnych na terenach zielonych jest Podleśna Polana, gdzie odbywają się zarówno nieformalne spotkania towarzyskie, jak i zorganizowane wydarzenia. Jej mocną stroną jest duża atrakcyjność, a także rozpoznawalność. Organizacja spotkań na Podleśnej Polanie weszła już do dzielnicowej tradycji, zwłaszcza wśród okolicznych mieszkańców.

W kolejnej części przedstawione zostaną wyniki badania zrealizowanego wśród mieszkańców.

Aktywność mieszkańców i osób odwiedzających Wrzeszcz

W badaniu mieszkańcy i osoby, które spędzają swój czas we Wrzeszczu, zapytani zostali o sposoby spędzania czasu wolnego we Wrzeszczu oraz miejsca, w których koncentruje się ich aktywność.

Wśród wymienionych aktywności dominują obowiązki zawodowe, korzystanie z usług oraz udział w zorganizowanych formach czasu wolnego. Badani wymieniają zatem robienie zakupów w centrach handlowych, korzystanie z gastronomii, w tym chodzenie na lunch, a także korzystanie z siłowni, chodzenie na trening lub jogę, odwiedzanie klubokawiarni (Langfuhr, kawiarnie w Garnizonie, Sztuka Wyboru, Kolonia Artystów), pubów (Ziemia), i foodhallu w Metropolii, spędzanie czasu w centrach handlowych, korzystanie z zajęć artystycznych (Gdańska Szkoła Artystyczna, Stowarzyszenie MOST) i

uczestnictwo w kulturze (Kolonія Artystów, Stary Maneż, Klub Żak, kino w Metropolii). W przypadku seniorów wyróżnianą aktywnością jest klub seniora.

Osoby z dziećmi wśród odwiedzanych miejsc wymieniają parki (park de Gaulle'a) oraz place zabaw na świeżym powietrzu i w centrach handlowych (Klockownia).

W przypadku badanych z niskim kapitałem ekonomicznym odpowiedzi koncentrują się wokół codziennych czynności: spania, jedzenia, odpoczynku, spędzania czasu w domu..

Jak widać, badani korzystając z Wrzeszcza, nie różnicują pomiędzy ofertą Wrzeszcza Górnego i Dolnego. Najczęściej spędza się tutaj czas, aby skorzystać z usługi, tak więc wymienione miejsca związane są z ich dostarczaniem, niezależnie, czy jest to usługa handlowa, czy związana z kulturą. To również charakterystyczne dla współczesnych stylów spędzania czasu wolnego w mieście. Widać też wyraźnie, że Wrzeszcz nie ma charakteru wypoczynkowego.

Jest jednak miejscem spotkań. Badani wybierają tutaj zróżnicowane przestrzenie: restauracje i przestrzenie w centrach handlowych, Graciarnię, pub Maverick, Kolonię Artystów, Garnizon, Ziemię, Aioli, kino w klubie Żak, klubokawiarnie i wegańskie lokale przy ulicy Wajdeloty, foodhall w Metropolii. Badani doceniają zróżnicowaną i ciekawą ofertę, dobry wybór, a także łatwy dostęp. Stąd też duże znaczenie przypisywane przestrzeniom w centrach handlowych, które są równorzędnym wyborem, jak klubokawiarnie.

Wśród miejsc i organizacji związanych z Wrzeszczem w badaniu pojawiają się Cafe Albert w Dolnym Wrzeszczu oraz Stowarzyszenie MOST, sklep społeczny na de Gaulle'a, Młodzi Demokraci, Tolerado, MONAR, Kotikowo, Fundacja RC, Stowarzyszenie Morena. Poza jedną organizacją, której odbiorcy zostali najprawdopodobniej zmobilizowani do wypełnienia ankiety, są to jednorazowe wzmianki. Faktycznie, organizacje te w zdecydowanej większości zlokalizowane są we Wrzeszczu Górnym. Niewątpliwie dzielnica ma dla gdańskiego III sektora istotne znaczenie, wiele organizacji jest w niej zarejestrowanych lub ma swoją siedzibę (np. mieszący kilka ngosów budynek przy ul. Miszewskiego 17). Mnogość organizacji może wiązać się z ryzykiem rozproszenia działań, trzeba jednak pamiętać, że działalność dużej części z nich, nie jest adresowana wyłącznie do społeczności lokalnej dzielnicy. Wrzeszczańskie organizacje tworzą ogólnodostępną gdańską ofertę III sektora.

Swoistym fenomenem jest działalność dwóch domów sąsiedzkich, znajdujących się w stosunkowo niewielkiej odległości (Jaškowa Dolina 7 i Al. Grunwaldzka 5). Analiza profili w mediach społecznościowych oraz programów działania pokazuje, że są to inicjatywy zbieżne, obie adresujące określony wycinek swojej działalności do seniorów. Obie inicjatywy nie narzekają na brak odbiorców, co nie może dziwić w tak dużej starzejącej się dzielnicy. Zjawisko to zwraca jednak uwagę wobec zdiagnozowanego braku oferty dla młodzieży.

Lokalna oferta osadzona w dobrze zdiagnozowanych potrzebach młodzieży, w tym młodzieży ze środowisk defaworyzowanych oraz starszej młodzieży, tworzona włączając przez młodych i budująca z młodymi ludźmi dobre relacje, to nie tylko istotny obszar animacji, ale również profilaktyki społecznej. Należy patrzeć na tę potrzebę przez pryzmat danych o kryzysach psychicznych wśród młodzieży⁶.

Jedynym miejscem, działającym w takiej optyce jest Wrzeszcz Pointz, działający w kulturze ulicznej, a także działania animatorów MOPR. Poza tymi oddziaływaniami starsza młodzież, podobnie jak w większości dzielnic, pozostaje grupą niezagospodarowaną i niezaangażowaną. Nie wliczam tutaj działalności Stowarzyszenia Morena, które swoją ofertę kieruje ogólnomiejsko.

Głosy, mówiące o braku oferty, pojawia się również ze strony osób, które chciałyby uczestniczyć w aktywnościach wspólnie z dziećmi. Badanie wskazuje, że rodzice z dziećmi nie mają we Wrzeszczu wyboru atrakcyjnych zajęć. Nie chodzi tutaj o kluby mam, ale ofertę, która pozwoli na rozrywkę.

Atrakcyjność oferty jest istotnym czynnikiem. Jako jeden z głównych motywujących do aktywności czynników badani podają chęć zrobienia czegoś ciekawego. Ta sama kwestia pojawia się z wywiadach z liderami i liderkami. Zwracają oni uwagę, że duża różnorodność oferty, w tym oferty komercyjnej, we Wrzeszczu sprawia, że wzrastają wymagania. To istotna informacja dla organizacji społecznych oraz animatorów i animatorek - wchodzenie w społeczność dzielnicy musi wiązać się nie tylko z dobrą diagnozą i umiejętnością nawiązywania relacji, ale też z oryginalnymi pomysłami, które będą mogły zainteresować odbiorców i odbiorczynie.

Miejsca społeczne są rozpoznawalne, jednak niekoniecznie są to miejsca spędzania czasu wolnego. Wyjątkiem jest Cafe Albert, który pojawia się zarówno jako

⁶ por.

<https://oko.press/mlodziez-18-w-kryzysie-psychicznym-na-lodzie-a-nfz-i-ministerstwo-graja-w-ping-ponga/>

miejsce rozpoznawalne, jak i miejsce spędzania czasu. Uznane na poziomie całego miasta miejsce z pewnością taką inspiracją może być dla sąsiadów z Górnego Wrzeszcza.

Zapytanie, co w ofercie należałoby zmienić, badani mówią przede wszystkim o braku informacji (to też jest najczęstszy powód nieuczestniczenia) oraz o dostępności. Brak informacji jest jednym z najczęściej podawanych powodów braku uczestnictwa. Równocześnie badani nie potrafią wskazać, jaki kanał informacyjny byłby skuteczny w ich przypadku. Biorąc pod uwagę współczesne zmiany związane z rozwojem technologii, natłokiem informacji, a także wyniki badań nad zrozumieniem informacji czytanej (PISA i OECD) okazać może się, że taki kanał w tradycyjnym rozumieniu nie istnieje. Potwierdzają to spostrzeżenia badanych liderów i liderki. Informacja o ich działaniach rozchodzi się najczęściej pocztą pantoflową, a najskuteczniejszym kanałem informowania są już sprawdzone wydarzenia. Związani emocjonalnie uczestnicy i uczestniczki przyciągają kolejne osoby i uczestniczą w kolejnych wydarzeniach.

Osoby, które wzięły udział w ankiecie internetowej oceniają swoje zaangażowanie średnio na 3 w pięciostopniowej skali. W zdecydowanej większości deklarują, że na aktywność nie mają czasu. Ponad połowa badanych nie wymienia żadnych aktywności, ci natomiast, którzy je wyliczają są zaangażowani w wolontariat, a także angażują w sprawy obywatelskie i jako przykłady swoich aktywności podają na przykład uczestniczenie w demonstracjach oraz składanie projektów do budżetu obywatelskiego. Pojawia się również aktywizm rowerowy.

Dla porównania, wśród osób, które wypełniły ankietę papierową, nie pojawia się żaden rodzaj zaangażowania. Jako powód podawany jest brak zainteresowania oraz brak czasu. Wyjątkiem jest uczestnictwo w zajęciach klubu seniora. Kluby nie są jednak przypisywane do żadnej konkretnej organizacji. Rozpoznawalne są raczej prowadzące je osoby, lub miejsca takie jak Pałac Ślubów.

Badani zgodnie deklarują emocjonalny związek z Wrzeszczem. To ważna informacja, bo deklaracja pojawia się zarówno wśród stałych mieszkańców, jak i bywalców i wynajmujących mieszkania. Wrzeszcz jest rozpoznawalny i z racji swojego centralnego i oferty usytuowania zawsze będzie miał znaczenie dla Gdańska i jego mieszkańców. Na poziomie lokalnym znaczenie ma również generacyjny związek z dzielnicą. Prawie połowa badanych mieszka tutaj od urodzenia. Osoby te zwracają uwagę, że żadna inna dzielnica nie zapewni im tak dobrego dostępu do usług. We Wrzeszczu wszystko jest pod ręką.

Podsumowanie: pożądane kierunki działań i interwencji

Z przedstawionej analizy wyłania się obraz Górnego Wrzeszcza, który jest dzielnicą zdeintegrowaną, ale równocześnie z silnymi punktami, które gromadzą wokół siebie zaangażowanych i związanych relacją odbiorców.

Wrzeszcz Górny z animacyjnego punktu widzenia jest mieści w sobie wielość różnorodnych oddziaływań, które trafiają lokalnie i ogólnomiejsko. Jak powiedziała jedna z lokalnych ekspertek, we Wrzeszczu mają miejsce różnorodne działania, które mogą funkcjonować obok siebie, nie wpływając i nie wchodząc sobie w drogę. Tą ofertą Wrzeszcz, w tym Wrzeszcz Górny, niewątpliwie jest silny.

Pod względem pracy ze społecznością lokalną Górny Wrzeszcz ciąży w kierunku Dolnego, gdzie znaleźć można oddziaływania silnie animujące społeczność lokalną: Klub Młodego Wrzeszczaka prowadzony przez Fundację Generacja oraz Cafe Albert. Duże znaczenie mają działania animacyjne MOPR.

Biorąc pod uwagę, jak różne przestrzenie zagospodarowują przedsiębiorcy, oferta komercyjna, organizacje i instytucje związane z kulturą, nie ma niewątpliwie sensu, ani dublowanie działań, ani też zamykanie we własnym obszarze działalności. Wrzeszcz to duża dzielnica, która ściąga osoby z całego miasta. Pod tym względem jej potrzeby animacyjne są niewysyczone.

Animacja społeczna, po części z definicji, powinna jednak jako priorytet stawiać sobie społeczności lokalne. Jakie wobec tego są obszary działań dla animatorów w Górnym Wrzeszczu?

Spójrzmy na analizę SWOT potencjału animacyjnego Górnego Wrzeszcza:

Mocne strony	Słabe strony
- centralne położenie, łatwość w przyciągnięciu odbiorców z całego miasta - duża różnorodność organizowanych wydarzeń oraz miejsc; - potencjał organizacji tworzących wokół siebie zaangażowane społeczności; - potencjał lokalnych społeczności sąsiedzkich i podwórkowych; - siła rozpoznawalności marki "Wrzeszcz"; - atrakcyjność dzielnicy i jej historii; - działalność wyrobionych marek organizacji i instytucji; - "płynne" korzystanie z zasobów dzielnicy, bez względu na podziały administracyjne; - zatarcie podziałów pomiędzy przestrzeniami komercyjnymi/prywatnymi i publicznymi; - znacząca obecność organizacji pozarządowych	- dezintegrująca rola korytarzy transportowych; - dominacja ruchu samochodowego i marginalizacja pieszych; - niewielka liczba wydarzeń dla młodzieży; - brak sprawnego przepływu informacji; - niezagospodarowana grupa dorosłych z dziećmi;
Szanse	Zagrożenia
- znaczenie dzielnicy dla całego miasta nigdy nie zostanie zmarginalizowane; - zbudowanie oferty odpowiadającej na potrzeby różnorodnych grup odbiorców; - możliwość korzystania z potencjału inwestorów; - budowa trwałej sieci oddziaływań w społecznościach lokalnych/sąsiedzkich.	- dalsza dominacja ruchu samochodowego; - dalszy odpływ mieszkańców z dzielnicy; - pogłębiająca się marginalizacja mieszkańców z niskim kapitałem społecznym oraz o niskim statusie ekonomicznym; - wzrastanie zagrożeń dla rozwoju psychospołecznego młodzieży; - rozproszenie działań i brak komunikacji

	pomiędzy działającymi osobami, instytucjami i organizacjami; - ryzyko realizacji zamkniętych działań w społecznościach lokalnych/sąsiedzkich;

Wyróżnić można **trzy obszarów interwencji animacyjnej:**

- współpraca z lokalnymi społecznościami w podwórkach/kwartalach ulic** - społeczności we Wrzeszczu koncentrują się z zamkniętych przestrzeniach, co z jednej strony uwarunkowane jest układem przestrzennym dzielnicy, z drugiej stylem życia osadzonym w najbliższym otoczeniu. Społeczności te nie muszą mieć potrzeby opuszczania swojej najbliższej przestrzeni dlatego też zadaniem animatorów będzie wejście w społeczności. Pomocne będą tutaj różnorodne metody pracy streetworkingowej oraz metody partycypacyjne. Rekomendowana przed interwencją jest wymiana doświadczeń z animatorami z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Podwórka, niezależnie od formy własności i zamieszkujących je wspólnot, będą istotnym punktem na animacyjnej we Wrzeszczu. Biorąc pod uwagę znaczenie oddolnych oddziaływań powinny być dla działających tutaj animatorek i animatorów punktem wyjścia do budowania swoich oddziaływań oraz społeczności wokół swoich działań. Ważne jednak, aby działania te nie były wyalienowane od systemu wsparcia społecznego;
- współpraca z młodzieżą** - dużym obszarem interwencji jest stworzenie miejsca przynależącego młodzieży, prowadzonego lub współtworzonego przez młodych. Grupą najbardziej tej interwencji potrzebującą jest młodzież ze środowisk dotkniętych problemami społecznymi, dla której w dzielnicy nie ma miejsca. Młodzież to swojego rodzaju grupa bezdomna. Interwencja związana z młodzieżą ma szczególne znaczenie dla profilaktyki społecznej, dlatego rekomendowana jest współpraca ze specjalistami z obszaru psychologii młodzieży;
- wykorzystanie potencjału mieszkańców o wysokim kapitale społecznym** - jedną z głównych zasad wyrównywania kapitału społecznego jest praca z różnorodnością społeczną. We Wrzeszczu mieszkają osoby zaangażowane społecznie w społeczności lokalne, pogłębienie tej pracy w atrakcyjnej formule,

być może, tak jak ma to miejsce we Wrzeszczu Dolnym, poprzez współtworzenie społecznie zaangażowanego miejsca/miejsc, może być dla nich ciekawym doświadczeniem, budującym społeczność. Włączenie jednak ich do współpracy wymaga rozwoju metod pracy. Inspirującym przykładem mogą być osoby tworzące kulturę we Wrzeszczu oraz społecznie zaangażowani przedsiębiorcy, zwłaszcza właściciele klubokawiarni, którzy potencjalnie również mogą być partnerami do współpracy.

Miejsca aktywności: Wrzeszcz Górny oraz Wrzeszcz Dolny

Lokale, klubokawiarnie
Langfuhr, Avocado, Caffe Moose , Kolonia Artystów , Składak , Sztuka Wyboru , Cafe Albert, Ziemia , NOTOCIACHo , Bar Aleppo , I-100 Gram , lody u Kwaśniaka, Melisa, Czapla, Bar Akademicki , House of Seitan, Aioli
Domy sąsiedzkie/kluby sąsiedzkie/ngo
Cafe Albert, Dom Sąsiedzki Pałac , Dom Sąsiedzki przy Jaśkowej Dolinie , UPFoundation , Stowarzyszenie Morena , Fundacja Generacja, Wrzeszcz Pointz , Stowarzyszenie MOST , Dom Sąsiedzki w Pałacu
Kultura
Sztuka Wyboru , Stary Maneż , Kolonia Artystów , Ziemia , Gdańska Szkoła Artystyczna , Biblioteka Manhattan , Teatr Miniatura , Teatr Leśny , Klub Żak , kino w Metropolii
Przestrzenie zielone/przestrzeń publiczna
skwerek koło tunelu na Białej, park na Jaśkowej Dolinie koło boiska szkolnego , okolice ławeczki Grassa, Park De Gaulle'a, Podleśna Polana , Skwerek Cristal , Boh. Getta Warszawskiego , Sobótkowa Polana , Ogród botaniczny przy Hallera, Plac Wybickiego, podwórka,
Miejsca komercyjne
Garnizon , Galeria Metropolia, Flora Muzyka , Mały Park Kwiaciarnia Alternatywna , Zielony Rynek,
Usługi
zegarmistrz na Waryńskiego, artykuły elektryczne u Cezara, Galeria Bałtycka , Galeria Manhattan